

Waar broedden de Oeverzwaluwen in 2010?

Ook in 2010 moesten we weer genoeg nemen met minder broedparen van de Oeverzwaluw dan in het voorgaande jaar, met slecht één nieuwe vestiging en maar zes kolonies. Het is te hopen dat het de komende jaren weer beter gaat en het aantal vaste kolonies kan worden uitgebreid door renovatie van vroeger kolonies die slecht onderhouden zijn. Het creëren van enkele nieuwe kolonies is geen overbodige luxe.

Dick A. Jonkers

Bezette kolonies

Het aantal oeverzwaluwenkolonies in 2010 was geringer dan in het voorgaande jaar. Slechts op zes plaatsen in het gebied tussen Vecht en Eem vestigden zich broedparen.

Op het Caravanpark De Wetering in Loosdrecht na waren het allemaal plekken die ook in 2009 bezet waren. Op het caravanpark bevond zich een grondstort die door de Oeverzwaluwen ontdekt werd en prompt tot een vestiging leidde. Dit soort kolonies behoort tot de tijdelijke broedplaatsen, die ieder jaar weer worden aangetroffen. Hun aantal is altijd klein en hun voorkomen is afhankelijk van plaatsen waar grond afgegraven of gestort wordt, aanwezig blijft en de wand steil genoeg is. Het totale aantal broedparen in het hele gebied bedroeg dit jaar 558; dat is 10% minder dan in het vorige jaar. De aantallen blijven schommelen van jaar tot jaar, waarbij de beschikbaarheid van voldoende nestelmogelijkheden en de situatie in de overwinteringsgebieden in de overstromingsvlakten van de grote rivieren bezuiden de Sahel belangrijke beïnvloedende factoren zijn.

Op 27 april zaten tegen de wand van de kolonie in het Raboes 102 paren te rusten. Bijna drie weken later hielden zich daar 80 paren op. Net als vorig jaar was de kolonie de grootste (figuur 1), maar er waren wel bijna honderd broedparen minder. De oorzaak van die toch wel sterke afname van 236 naar 157 paren kan te wijten zijn aan een externe

oorzaak, want deze wand wordt goed onderhouden. Toch zou er ook wat anders aan de hand kunnen zijn, want op 5 juli, toen een vangpoging voor ringonderzoek werd ondernomen was de kolonie verlaten. Normaal is dat de Oeverzwaluwen dan nog met hun tweede broedsel bezig zijn.

De terugval van het Raboes werd opgevangen door de wand op de Golfbaan in Naarden, die in 2009 onbewoond was. Daar broedden toen door de keihard geworden wand geen paren, maar nu waren dit er maar liefst 144.

Ook de grondstort aan de Middenweg in Nederhorst den Berg scoorde goed. De eigenaar van het bedrijf dat daar gevestigd is, was gevoelig voor onze vraag of hij een deel van het gronddepot ongemoeid wilde laten. Met honderd paren was het de derde kolonie in grootte. Bij het eerste bezoek aan de Groeve Oostermeent op 23 april vlogen veertien paren rond, waarvan er op 24 mei zes nestelden in een van de drie wanden. De verwachting dat het daar nog goed zou komen met het aantal broedparen was klein. Voor alle zekerheid is toen toch maar op 3 juli nog een controle uitgevoerd met als grote verrassing een totaal van 88 bezette nestgangen. In de Zanderij Crailo, niet ver van de natuurbrug was de stand meer dan verdubbeld en kwamen 45 paren tot broeden.

De kleinste kolonie, met 24 broedparen bevond zich in Loosdrecht op het reeds eerder genoemde caravanpark.

Locatie en gemeente	Aantal nesten		Vestigingsplaats
	2010	2009	
Middenweg, Nederhorst den Berg	100	31	grondstort
Golfbaan Naarderbos, Naarden	144	0	zandwand
Caravanpark De Wetering, Loosdrecht	24	0	grondstort
Zanderij Crailo, Hilversum	45	21	zandwand
Groeve Oostermeent, Blaricum	88	38	zandwand
Raboes, Eemnes	157	23	kleiwand
Totaal	558	620*	

* Totaal aantal broedparen van alle kolonies tussen Vecht en Eem in 2009 (Jonkers 2010)

Figuur 1. Oeverzwaluwenkolonies tussen Vecht en Eem in 2010.

Verdwenen en onbezette kolonies

Het is jammer dat Natuurmonumenten de kans niet heeft gegrepen om bij de inrichting van de

omgeving van de voormalige boerderij Stadzigt voorzieningen voor Oeverzwaluwen te creëren. De grondstort op het terrein, waar in 2009 nog een

kolonie aanwezig was, is nu verdwenen. De stort van de nabij liggende Kieftkampen was volledig begroeid. De zandhopen bij Pactolan in Naarden waren weggehaald. De grondstorten van de Loodijk en Emmaweg in 's-Graveland hadden ook het veld moeten ruimen. In juni deden enkele paren nestelpogingen in zandwandjes op de Blaricummeent, waar woningen worden gebouwd. Hun pogingen werden in de kiem gesmoord.

Situatie bij kolonies elders

De kunstwand in het Twiske in de Zaanstreek herbergde minder nesten dan in 2009. Er waren nu 40-45 nestholten bewoond. Hoewel de vogels arriveerden in de normale periode en direct begonnen te graven, duurde het nog twee weken voordat werd begonnen met de eileg. Ze vertoefden toen regelmatig boven het water in de omgeving van de wand zonder bij de nesten te komen. Moesten zij eerst aansterken? (mededeling Ed Staats). Dit gedrag doet denken aan de situatie in april en mei in de Groeve Oostermeent. In Rijswijk (Gld.) was alleen de noordelijke wand van de twee door Rijkswaterstaat aan het Amsterdam-Rijnkanaal aangelegde kunstwanden bewoond, Die bevatte op 11 juni 72 bezette nestgangen (eigen waarneming). Tegen de Ooievaarsplassen, langs de A6 in de omgeving van de Knardijk (Oost Flevoland), waren op 30 juni 69 nesten aanwezig. Vanaf 2008 toen er 122 nesten zaten en 2009 met 82 nesten is dit nu het tweede achtereenvolgende jaar met een achteruitgang (eigen waarneming). In de kunstwand bij het industrieterrein De Haar in Bunschoten, waar in 2009 nog 386 paren nestelden is dit jaar niet gebroed, omdat de gemeente Bunschoten het onderhoud had stopgezet. Er gloort echter weer hoop aan de horizon. De wand wordt vanaf dit najaar gesponsord door Dura Vermeer en Smink Afvalverwerking. Zij hebben op 18 oktober de laatste hand gelegd aan de renovatie van de wand (mededeling Wim Smeets).

Onderhoud

Nadat er jaren achtereen aan de wand in de oksel van de A1/A6 niets was gebeurd, volgde er na het broedseizoen een ommekeer. In het kader van werkzaamheden aan de afrit van de A6 is tegelijkertijd de wand weer geschikt gemaakt voor bewoning. Bij de zandwand op de Naardermeent ging het weer volledig mis. De wand was opnieuw vrijwel volledig begroeid. In overleg met Staatsbosbeheer is besloten dat het hele zandlichaam gezuiverd zal worden van riet, distels en andere planten en dan weer opnieuw wordt opgezet.

De wand van de golfbaan in Naarden was voor het broedseizoen afgestoken en uitgroeiende planten waren verwijderd. Vrijwilligers zorgden ervoor dat er voldoende stukken met steile wandje waren in de

Groeve Oostermeent. Het is dankbaar werk voor hen, want hij wordt ieder jaar gebruikt. Aan het zandwandje op de golfbaan van de Golf- en Countryclub in Eemnes hoefde niets te worden gedaan. Het ziet er geschikt uit; desondanks heeft het de Oeverzwaluwen er nog nooit toe kunnen verleiden om gebruik van te maken van deze voorziening.



Oeverzwaluwwand in Naarden (Golfbaan) D. Jonkers

Het jaarlijkse onderhoud aan de wand van het Raboes werd gecontinueerd en er was daardoor weinig tot geen begroeiing die belemmerend kon werken.

Oeverzwaluwen kunnen last hebben van teken en andere nestparasieten. Het verdient aanbeveling om met name in kunstwanden oude nesten te verwijderen en de nestgangen weer te vullen met de in de wand aanwezige grondsoort.

Oeverzwaluwen en onderzoek naar de ziekte van Lyme

De ziekte van Lyme is een infectieziekte die wordt veroorzaakt door de bacterie *Borrelia burgdorferi*. Door Wageningen Universiteit is enige jaren geleden een tekenproject opgezet, waarbij ook wordt gekeken of op vogels voorkomende teken besmet zijn met de ziekte van Lyme. Meestal wordt deze bacterie overgebracht door tekenbeten. Het Vogelringstation Het Gooi werkt mee aan dit project. Op de Oeverzwaluwen aanwezige teken worden verwijderd, de gegevens van de vangplaats genoteerd en de buisjes met het materiaal worden naar Wageningen gestuurd. Tot nu toe zijn geen besmette teken aangetroffen. Alle ingezonden exemplaren behoorden tot de soort *Ixodus lividus*, die uitsluitende geassocieerd is met Oeverzwaluwen. De nuchtere larven overwinteren in de oude nesten van deze vogels. Na terugkeer van de broedvogels uit de overwinteringsgebieden naar de nestholten vestigen de larven zich op de broedvogels en zuigen zich vol met bloed. De volgezogen larven vervellen tot nimfen in de periode eind juni tot begin juli. De nimfen onttrekken hoofdzakelijk bloed aan jonge Oeverzwaluwen. Daarna ontwikkelen zij zich vanaf

eind juli - begin augustus tot volwassen teken. Het volgezogen vrouwtje legt haar eieren in het nest, waarna de uit de eieren gekropen larven daarin overwinteren. De levenscyclus voltrekt zich dus binnen een jaar. In geen van de tot nu toe onderzochte monsters is de bacterie aangetroffen die de infectieziekte overbrengt.



Foto: Mark Eising

Ringonderzoek

Al sinds 1996 worden Oeverzwaluwen geringd in de regio en dat zijn er inmiddels vele duizenden. Daarvan wordt een deel ook weer teruggevangen in de regio, soms in dezelfde kolonie; een ander veel kleiner deel wordt al dan niet levend teruggemeld van elders. In 2010 zijn in vijf van de zes kolonies in totaal 927 exemplaren gevangen, waarvan er bij 217 al eerder op een andere plaats of in dezelfde kolonie een ring was omgelegd. De gegevens zijn verwerkt in het onderstaande overzicht.

• **Kolonie Middenweg Nederhorst den Berg**
Vangdata 23 juni, 7 juli en 21 juli. Gevangen 203 ongeringde exemplaren. Eigen terugvangsten in de kolonie: 64 exemplaren. Hiervan 2 uit 2009 en 62 uit 2010. Terugvangsten in deze kolonie van in andere kolonies in de regio eerder geringde exemplaren met ringjaar: Vinkeveen 3 (2008), Golfbaan Naarden 4 (2010), Zanderij Crailo 1(2008), 1(2010), Raboes 11 (2009), 2 (2010). Terugmeldingen van elders in 2010 van in deze kolonie eerder geringde exemplaren met ringjaar: Flevoland 2 (2009).

• **Kolonie Golfbaan Naarden**
Vangdata 25 juni en 20 juli. Gevangen 225 ongeringde exemplaren. Eigen terugvangsten in de kolonie: 41 exemplaren, Hiervan 1 uit 2005, 5 uit 2009 en 35 uit 2010. Terugvangsten in deze kolonie

Dankwoord

De volgende personen of organisaties hebben bijgedragen dat dit verslag tot stand kwam. Ik ben hen veel dank verschuldigd. Dat waren: Jelle Harder, Poul Hulzink, Frans Leurs, Engbert van Oort, Gerard Rigter, Ed Staats, Wim Smeets en de vrijwilligers van het Goois Natuurreservaat (werkploeg Groeve Oostermeent). Frans Jacobs verschaft informatie over teken en het tekenonderzoek. **Geraadpleegde literatuur:** Jonkers, D.A. 2010. Oeverzwaluwen in 2009 opnieuw in een dal. De Korhaan 44 (1): 13-15.

van in andere kolonies in de regio eerder geringde exemplaren met ringjaar: Kolonie Middenweg 4 (2009), Raboes 4 (2009), Groeve Oostermeent 1 (2008), Terugmeldingen van elders in 2010 van in deze kolonie eerder geringde exemplaren met ringjaar: Friesland 2 (2008), Flevoland 14 (2009), Zeewolde 2 (2006), Kolonie Rijswijk (Gld.) 1 (2007), 1 (2007), Ringcentrale Italië 1 (2009).

• **Kolonie Zanderij Crailo**

Vangdata 7 juni en 29 juni. Gevangen 64 ongeringde exemplaren. Eigen terugvangsten in de kolonie: 21 exemplaren. Hiervan 6 exemplaren uit 2009. Terugvangsten in deze kolonie van in andere kolonies in de regio eerder geringde exemplaren met ringjaar: Kolonie Raboes 2 (2009), Kolonie Middenweg 1, (2009). Terugmeldingen van elders in 2010 van in deze kolonie eerder geringde exemplaren met ringjaar: Flevoland 1 (2010), Ringcentrale Madrid 1 (2009).

• **Kolonie Groeve Oostermeent**

Vangdatum 7 juli. Gevangen 19 ongeringde exemplaren. Terugvangsten in deze kolonie van in andere kolonies in de regio eerder geringde exemplaren met ringjaar: Kolonie Raboes 4 (2009).

• **Kolonie Raboes**

Vangdatum 22 juni. Gevangen 199 ongeringde exemplaren. Eigen terugvangsten in de kolonie: 13 (2009). Terugmeldingen van elders in 2010 van in deze kolonie eerder geringde exemplaren met ringjaar: Flevoland 5 (2009). Ringcentrale Parijs 1 (2009).

Opvallende vangsten waren de volgende:

- Een op 22 juni in de kolonie van het Raboes gevangen exemplaar dat op 27 juli 2010 Zeewolde in een kolonie bij Zeewolde is teruggevangen;
- Een op 22 juni in de kolonie van het Raboes gevangen exemplaar dat op 16 juli 2010 is teruggevangen aan de Oostvaardersdijk bij Lelystad;
- Verder drie terugvangsten door andere ringers van ons Vogelringstation Het Gooi op de ringplek bij Oud Naarden. Dat was van een op 20 juni 2010 bij de kolonie van de Golfbaan Naarden geringde Oeverzwaluw die op 24 juli 2010 in een mistnet belandde. Op dezelfde datum was dat het geval bij een op 29 juni 2010 in de Zanderij Crailo eerder geringd exemplaar en bij een op 22 juni in de kolonie van het Raboes gevangen exemplaar, dat op 26 juni 2010 op Oud Naarden is gevangen